

ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ ТА ІННОВАЦІЙ

**ПРИЧОРНОМОРСЬКІ
ЕКОНОМІЧНІ СТУДІЇ**

Науковий журнал

Випуск 44

**Одеса
2019**

Головний редактор:

Шапошников К.С. – доктор економічних наук, професор

Заступник головного редактора:

Гальцова О.Л. – доктор економічних наук, професор

Відповідальний секретар:

Коркоц О.М. – кандидат економічних наук

Члени редакційної колегії:

Валуєв Ю.Б. – доктор економічних наук

Грозний І.С. – доктор економічних наук, професор

Гулей А.І. – доктор економічних наук

Іртищева І.О. – доктор економічних наук, професор

Коваль В.В. – доктор економічних наук, доцент

Манойленко О.В. – доктор економічних наук, професор

Мельничук Д.П. – доктор економічних наук, доцент

Миронова Л.Г. – доктор економічних наук

Сафонов Ю.М. – доктор економічних наук, професор

Ситнік І.В. – доктор економічних наук, професор

Стройко Т.В. – доктор економічних наук, професор

Хрущ Н.А. – доктор економічних наук, професор

Римантас Сташис – PhD, професор економіки

Юліана Драгалін – PhD, професор економіки

Януш Велькі – доктор економіки габілітований, професор

Ян Жуковський – PhD, професор економіки

Електронна сторінка видання – www.bses.in.ua

Науковий журнал «Причорноморські економічні студії»

включено до переліку наукових фахових видань України в галузі економічних наук на підставі Наказу МОН України від 16 травня 2016 року № 515.

Науковий журнал індексується у наукометричній базі **Index Copernicus**.

**Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Причорноморського науково-дослідного інституту
економіки та інновацій (протокол № 8 від 27.08.2019 року).**

Науковий журнал «Причорноморські економічні студії» зареєстровано
Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 21934-11834Р від 23.03.2016 року)

ISSN (Print): 2524-0897

ISSN (Online): 2524-0900

© ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2019

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ**Дюк А.А.**ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА:
АСПЕКТИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ..... 5**Чорний О.В.**

ЕКОНОМІЧНА НАУКА ТА СОЦІОЛОГІЯ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ.....12

РОЗДІЛ 2. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ**Бірюк С.О.**ЗАКОН ПРО «СПЛІТ» У КОНТЕКСТІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ
РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ..... 17**Гальцова О.Л., Дмитриченко М.І.**

МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄВРОПИ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ..... 21

Медведкин Т.С., Медведкина Е.А.

ИННОВАЦИОННАЯ ПОЗИЦИЯ РФ: РЕГИОНАЛЬНОЕ ИЗМЕРЕНИЕ.....27

Школа В.Ю., Омельяненко В.А., Касьяненко Т.В.КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗОВНІШНЬОМУ РИНКУ.....32**РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ****Бусарев Д.В.**ІДЕНТИФІКАЦІЯ ГОЛОВНИХ НАПРЯМІВ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
З ПОГЛЯДУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....37**Комарницька Г.О.**ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА
В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....43**РОЗДІЛ 4. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ****Нагорний Є.І., Березова С.М.**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ
НЕОБХІДНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ МАРКЕТИНГОВОГО ТЕСТУВАННЯ
ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ РИНКОВИХ ПЕРСПЕКТИВ ТОВАРНИХ ІННОВАЦІЙ.....49**Паньков О.Б.**

ПОБУДОВА МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА.....54

Соболева Г.Г., Матвеева Н.М.

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК КОМПАНІЇ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ.. 58

Шира Т.Б.

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ 62

РОЗДІЛ 5. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ**Гаврилко Т.О., Ткаченко В.Ю.**БАНКРУТСТВО АВІАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ:
МОДЕЛІ ОЦІНКИ ЙМОВІРНОСТІ НАСТАННЯ..... 66**Мельник С.І.**ОСНОВНІ СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....72**РОЗДІЛ 6. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ****Бондар Т.Л., Ковальчук К.М.**

АНАЛІЗ ВИТРАТ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ.....77

Дутчак Р.Р., Дутчак В.Ф.НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ
І КОНТРОЛЮ УМОВНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА.....82

Новий вид наукових послуг..... 87

РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: АСПЕКТИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

ORGANIZATIONAL FORMS OF SOCIAL ENTERPRISE DEVELOPMENT: ASPECTS OF THEORY AND PRACTICE

У статті розглянуто історичні аспекти характеристики та теоретико-методичні підходи до визначення сутності соціального підприємництва, організаційних і організаційно-правових форм заснування соціальних підприємств як суб'єктів соціальної діяльності в економіці. Відзначено інноваційність підходу й специфіку організації соціальних підприємств як суб'єктів ринку соціальних послуг. Охарактеризовано національні особливості становлення організаційно-правових форм соціальних підприємств у контексті законодавства про підприємницьку діяльність. Визначено найбільш прийнятну форму організації класичного підприємництва, яка може бути актуально задіяна у розвитку соціального, зокрема наголошено на такій формі, як кооператив. Проведено аналіз зарубіжного досвіду функціонування соціальних підприємств із визначенням національних пріоритетів їх організаційно-правових форм у практиці окремих країн і в Україні.

Ключові слова: підприємництво, соціальне підприємство, організаційна форма підприємства, організаційно-правова форма соціального підприємства, соціальна діяльність, кооператив і кооперація, соціальна місія.

В статье рассмотрены исторические аспекты характеристики и теоретико-

методические подходы к определению сущности социального предпринимательства, организационных, а также организационно-правовых форм основания социальных предприятий как субъектов социальной деятельности в экономике. Определены инновационность подхода и специфика организации социальных предприятий как субъектов рынка социальных услуг. Охарактеризованы национальные особенности становления организационно-правовых форм социальных предприятий в контексте законодательства о предпринимательской деятельности. Сформулировано представление о наиболее приемлемой форме организации классического предпринимательства, которая может быть актуально задействована в развитии социального, прежде всего, сделана ставка на такую форму, как кооператив. Проанализирован зарубежный опыт функционирования социальных предприятий с определением национальных приоритетов их организационно-правовых форм в практике определенных стран и в Украине.

Ключевые слова: предпринимательство, социальное предпринимательство, организационная форма социального предприятия, социальная деятельность, кооператив и кооперация, социальная миссия.

УДК 330.342.146

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.44-1>

Дюк А.А.

к.е.н., доцент кафедри економіки
Вінницький національний аграрний
університет

Diuk Anna

Vinnitsia National Agrarian University

The article deals with the historical aspects of characteristics and theoretical and methodological approaches to defining the essence of social entrepreneurship, organizational and organizational and legal forms of founding social enterprises as subjects of social activity in the economy. The innovative nature of the approach and the specifics of the organization of social enterprises as subjects of the social services market are noted. The national peculiarities of formation of organizational and legal forms of social enterprises in the context of the legislation on entrepreneurial activity are characterized. The most acceptable form of organization of a classical enterprise that can be actively involved in the development of social, in particular, is emphasized in the form of a cooperative. The analysis of foreign experience of functioning of social enterprises with determination of national priorities of their organizational and legal forms in the practice of individual countries and in Ukraine is conducted. Entrepreneurial activity in modern conditions of market economy functioning is carried out in various spheres of life, including social. Social entrepreneurship is an actual practical way of organizing the fulfillment of social functions by market entities that carry out a social mission. The study of organizational forms of social entrepreneurship is relevant to the theoretical and methodological plan in terms of determining the most acceptable forms of organization of social enterprises. The argumentation of the theoretical provisions and the conclusions obtained, which form a set of methodological improvements on the expansion of entrepreneurship to new horizons of social and economic development of society, the involvement of organizational forms of enterprises in the social sphere of management, based on a systematic approach. Accordingly, in the study of the theoretical foundations of organizational forms of social entrepreneurship we used the historical-economic method, monographic, abstract-logical, method of comparative analysis, analytical generalizations. The obtained results can be used to improve the methodological foundations for the creation of social enterprises, adaptation of organizational and legal forms to the specifics of work on the implementation of entrepreneurial approach in social activities in the market.

Key words: entrepreneurship, social enterprise, organizational form of enterprise, organizational and legal form of social enterprise, social activity, cooperative and cooperative, social mission.

Постановка проблеми. Поширення новітніх видів підприємницької діяльності нині відповідає загальному тренду інноваційності економіки, суспільства, які в епоху швидких змін демонструють схильність до нововведень. Відбувається освоєння нових сфер, у яких діюча раніше держава передає частину своїх функцій підприємницькому сектору, зокрема виділяється соціальний.

Найбільш нетиповою у цьому плані видається соціальна підприємницька діяльність, яка поширюється завдяки активному запиту суспільства. Становлення соціальних підприємств як суб'єктів соціальної діяльності відбувається в організаційних формах, визначених законом. Проблема актуальна для України, адже соціальне підприємство потребує організаційно-правового регу-

лювання. Традиційні для підприємництва організаційні, організаційно-правові форми підприємств у соціальному секторі за принципами визначені. У методичному плані потрібно охарактеризувати їх адаптивність з урахуванням того, що соціальне підприємництво – безприбуткова діяльність. Тут переважає соціальний метод взаємодії, тому організаційні форми, організаційно-правові їх типи мають сприяти винятковому соціальному спрямуванню бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблему соціального підприємництва наука цілеспрямовано досліджує не так давно, проте зацікавленість дослідників характеризує її актуальність та динамічність поширення методології. Соціальному підприємству присвячено праці економістів, а також представників суміжних наук: соціології, менеджменту та ін. Витоки теоретичних аспектів соціального підприємництва, форм його організації пов'язуємо з науковими роботами Р. Оуена, М. Туган-Барановського, С. Бородаєвського, які розглядали проблему через ідеологію кооперації. Серед сучасних науковців проблемою організації соціального підприємства займаються А. Свинчук, А. Корнецький, М. Гончарова, В. Назарук, Н. Горішна, Н. Ільченко, Ф. Сперклі, В. Кокоть, Г. Давидовська, Н. Доброва та ін.

Взявши до уваги різні теоретичні і методичні розробки науковців, а також практику соціального підприємництва, історичні аспекти становлення цього наукового напрямку діяльності, вважаємо, що питання потребує подальшого вивчення. Особливу увагу слід приділити організаційним формам соціального підприємства, засадам їх класифікації, а також виявленню специфіки застосування у створенні підприємств соціальної діяльності.

Постановка завдання. Метою статті є визначення теоретико-методичних характеристик організаційних, організаційно-правових форм соціального підприємства, розкриття прикладів зарубіжного досвіду їх функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Витоки соціального підприємства як діяльності, а також форми організації виконання в суспільстві соціальної місії різними структурами на безприбуткових, волонтерських засадах мають власну історію. Започаткування цього напрямку організації соціальної діяльності відображено у працях Р. Оуена [7], С. Бородаєвського [1], М. Туган-Барановського [15]. Одним із перших вітчизняних соціальних підприємців був А. Шептицький. Соціальна підприємницька діяльність має свої традиції світового і національного рівня, у тому числі у питаннях організації, форм підприємств.

Соціальне підприємство має особливості, відмінні від традиційної класичної моделі, тому організаційні, а також організаційно-правові форми мають специфічне значення для його розвитку.

Організаційні форми структур у соціальному підприємстві визначаються законодавчо і застосовуються на практиці відповідно до умов, а також цілей, які планується досягати у соціальній роботі. За відсутності спеціального законодавства правову базу розвитку соціального підприємства в Україні, функціонування організаційно-правових форм соціальних підприємств становлять такі нормативні документи, як: Господарський кодекс України (відзначено право підприємств здійснювати некомерційну діяльність); Податковий кодекс України (визначається характер пільг для діяльності благодійних організацій як соціальних підприємств); Закон України «Про кооперацію» (діяльність кооперативів як неприбуткових організацій); Закон України «Про громадські об'єднання» (право таких об'єднань займатися підприємницькою діяльністю); Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» (визначення неприбуткового статусу релігійних організацій і сфер їхньої діяльності соціального характеру). Ці та інші законодавчо-нормативні акти відзначають статуси соціального підприємства, суб'єкти якого можуть вести статутну діяльність, що не передбачає отримання прибутку – лише мотиви соціального характеру. Таким чином, у загальному розумінні питання не буде помилковим неприбуткові організації, незалежно від організаційно-правової форми, кваліфікувати як соціальні підприємства, адже вони виконують соціальну місію.

У поглибленому вивченні цього питання корисним вважаємо зарубіжний досвід, бо вітчизняна практика ще не відбулася. У розвинених країнах соціальне підприємство представлено як вид діяльності, сформувалися організаційно-правові форми соціальних підприємств, прийнято законодавчі норми, тому потрібно звернути увагу на досвід, традиції створення соціальних підприємств. Соціальне підприємство – соціальний інститут, який отримує можливості для становлення під впливом чинників політичного, економічного, суспільного характеру, до яких відносяться організаційні й організаційно-правові форми підприємств. Соціальні підприємства є соціальними організаціями. За визначенням соціологічної науки соціальна організація у формі структури може бути визначена як «соціальна спільнота, сформована для досягнення певних цілей на основі формалізації внутрішньої структури» [10].

Базою методичних характеристик форми соціального підприємства є категорія «організаційна форма підприємства», яка класично інтерпретована як «форма об'єднання людей для спільної діяльності у межах певної структури» [9, с. 26], а на практиці реалізується у статусі: одноосібного господарства (власність належить одній особі, яка здійснює одноосібне управління, несе особисту відповідальність за зобов'язаннями під-

приємства, привласнюючи весь прибуток); партнерства (дві або більше осіб об'єднують своє майно, стаючи співвласниками створеного підприємства, спільно управляють господарською діяльністю, спільно розподіляють отриманий прибуток і несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями); корпорації (акціонерне товариство, засновники якого формують акціонерний капітал через механізм випуску і продажу акцій, а співвласники несуть обмежену відповідальність) [9, с. 26]. Безпосередньо у господарській практиці організаційні форми підприємств перетворюються на організаційно-правові як «взаємопереплетіння відповідних форм об'єднання людей для спільної діяльності в межах певної структури із законодавчим закріпленням цих форм» [9, с. 28]. Система організаційно-правових форм в Україні, що закріплена законодавством, включає: усі види підприємств, а також кооперативи, орендні підприємства, споживчі товариства, споживчі товариства, спілки споживчих товариств, господарські товариства, асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, дочірні підприємства, організації орендарів, організації покупців, політичні партії, громадські організації, релігійні організації, філії, представництва, а також організації, заклади, установи, які не здійснюють підприємницьку діяльність, інші об'єднання [9, с. 28].

Організаційні та організаційно-правові форми підприємництва і підприємств устанавлюють способи, механізми й структурні моделі, у межах яких підприємства отримують статус суб'єкта господарювання з визначеними правами, обов'язками, відповідальністю. Це відноситься як до традиційного, так і соціального підприємництва (табл. 1).

Тим самим відбувається використання чинників соціального партнерства, підприємницької і громадянської солідарності, взаємодопомоги для соціалізації економічної системи, реалізації пріоритетів соціальної політики. Соціальну місію можуть виконувати також неформальні організації, діяльність яких не регламентована законодавчо і вони діють за межами правового поля. Використання ж організаційної й організаційно-правової форм для формалізації здійснення підприємницької діяльності дає змогу діяти у правовому полі, ефективно розподіляти економічну і соціальну відповідальність учасників соціального підприємства, претендувати на юридичний захист прав, свобод.

Соціальні підприємства визначених форм (табл. 1) формують інфраструктуру ринку соціальної діяльності, на якому відбуваються обмін і відносини соціального характеру. Організаційна форма забезпечує можливість формалізації соціального підприємництва. Своєю чергою, держава та уповноважені нею органи також можуть створювати соціальні підприємства у формі державних, які виконують місію впровадження заходів державної соціальної політики на безприбутковій основі.

В Україні поки що відсутній закон прямої дії, який би регулював розвиток соціального підприємництва, тому вибір організаційно-правової форми соціального підприємства здійснюється відповідно до чинного законодавства. Соціальні підприємства можуть створюватися і функціонувати у будь-яких дозволених законодавством України про підприємництво формах. Група дослідників – авторів одного з перших українських підручників про соціальне підприємництво [11] найбільш прийнятними організаційними формами для ство-

Таблиця 1

Організаційні та організаційно-правові форми підприємства

Організаційна форма підприємства	Організаційно-правова форма підприємства
<i>Співвідношення та розподіл за класифікаційним представленням</i>	
Одноосібне господарство (підприємство) <i>(підприємство, яке є власністю однієї особи, яка несе повну відповідальність за результати його діяльності)</i>	Приватне підприємство, фермерське господарство, особисте селянське господарство
Партнерство (товариство) <i>(форма організації підприємства, за якої дві або більше осіб об'єднують своє майно на засадах пайової участі, стають співвласниками створеного підприємства, спільно управляють виробництвом і власністю, розподіляють прибуток та спільно відповідають за своїми зобов'язаннями)</i>	Товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю, повне товариство, командитне товариство, кооператив, асоціація, консорціум, орендне підприємство, споживче товариство
Корпорація <i>(колективна форма капіталістичних підприємств, яка як юридична особа існує у формі акціонерних товариств відкритого і закритого типів)</i>	Акціонерне товариство (відкрите і закрите), корпорація, концерн
<i>Найбільш прийнятні для організації соціального підприємництва</i>	
Партнерство (товариство)	Кооператив, споживче товариство, спілка споживчих товариств, асоціація, організації орендарів, організації покупців, громадські організації, релігійні організації

Джерело: розроблено автором на основі [8; 9]

рення таких підприємств вважають: індивідуальне (одноосібне) підприємство; повне і командитне товариство, асоціацію, фонд, корпорацію, товариство з обмеженою відповідальністю, кооператив [11, с. 142–147]; ми ж більше схилиємося до того, що пріоритетною організаційною формою є партнерство, оскільки воно має розширені можливості усупільнення соціальної діяльності як, наприклад, кооператив – система партнерських зв'язків учасників за безпосередньої їхньої участі у наданні соціальних послуг.

Кооператив можна вважати, мабуть, найпершою організаційною формою соціального підприємництва, яка відома людству. Кооперативні структури відповідають критерію соціальності згідно з принципами кооперації, механізмом усупільнення функцій. Кооператив як організаційна форма підприємства найбільшою мірою відповідає принципам і місії соціального підприємництва, про такі характеристики кооперації як способу взаємодопомоги зазначав свого часу ще Р. Оуен [7] і пропонував для створення кооперативні громади як соціальні організації. Актуалізовано соціальну пріоритетність кооперативної форми і кооперативу як соціальної організації у працях С. Бородавського [1], М. Туган-Барановського [15], а також багатьох вітчизняних сучасників, підтверджено практичність такого висновку практикою організації соціального підприємництва.

Кооперативна форма організацій для вирішення соціальних проблем використовується людством ще починаючи із XVII ст. і як організаційно-правова модель підприємства показала свою ефективність, спроможність, універсальність. На наше переконання, саме принципи кооперації стали базовими для створення норм, розвитку підходів, становлення ідеології соціального підприємництва. Наприклад, у Європі кооператив є найбільш поширеною формою організації соціального підприємництва саме через принцип безприбутковості. Цю позицію підтримують і інші науковці, зокрема Н. Горішна, яка в анотації до статті «Правове регулювання діяльності соціальних підприємств: європейський досвід» зазначила: «Найпоширеніші в Європі форми здійснення соціально-підприємницької діяльності належать до кооперативного типу» [2], тобто це партнерські структури з пайовою й трудовою участю засновників, які беруть безпосередню цільову участь у розробленні стратегії та втіленні практики соціального підприємництва (табл. 2).

У країнах із високорозвинутою соціально орієнтованою економікою кооператив є поширеною формою організації соціального підприємництва. Одна з головних причин цього – чинник демократичності управління і безпосередньої участі учасників підприємства кооперативного типу у прийнятті рішень щодо організації та здійснення

діяльності. Суб'єктами участі у кооперативі можуть бути як створювачі, так і набувачі соціальних продуктів, послуг, що посилює соціальну відповідальність, підсилює мотиваційні фактори виконання соціальним підприємством (соціальним кооперативом) соціальної місії.

Всеукраїнський ресурсний центр розвитку соціального підприємництва «Соціальні ініціативи» відзначає можливості створення в Україні соціальних підприємств за такими організаційними формами: товариство з обмеженою відповідальністю; приватне підприємство; громадська організація; благодійний фонд; кооператив.

У посібнику «Що слід знати про соціальне підприємництво» [13] зазначено, що, наприклад, у країнах з усталеними традиціями (США, Великобританія, Італія, Бельгія, Франція, Німеччина), тривалою історією розвитку соціального підприємництва найбільш поширеними є такі його організаційно-правові форми, як асоціації, фонди, кооперативи, компанії, які класифікуються за видами на: соціальні кооперативи, підприємства соціальної та солідарної економіки, спільні компанії, компанії соціальної мети, компанії солідарної соціальної корисності, компанії інтересів громади [13, с. 13–17].

Створені за цими формами підприємства надають соціально-побутові, громадські послуги, здійснюють природоохоронну діяльність, упроваджують заходи захисту громадянських прав і свобод, а також окремі види соціально орієнтованої господарської діяльності, наприклад із виробництва «соціального» продовольства тощо. Вони генерують результати соціальної відповідальності за визначеними спеціалізацією напрямками. Із розвитком соціального підприємництва, крім організаційно-правових форм, які відповідають усталеній підприємницькій традиції, відбувається його структурізація за галузями, і чим економічно міцніша країна, тим ширшого проникнення в різні галузі набуває соціальне підприємництво.

Зарубіжний досвід соціального підприємництва вже має певну позитивну практику. Як зазначено у праці Н.В. Ільченко [6], «у США, Канаді та Західній Європі існує 30-річна практика створення та функціонування соціальних підприємств із метою вирішення місцевих економічних та соціальних проблем» [6]. На нашу думку, порівняно з Україною ці країни пішли далеко вперед у питаннях державної політики стимулювання і безпосередньо щодо тенденцій фактичного розвитку соціального підприємництва. Із цим автором погоджуємося, що в нашій державі дотепер відсутній достатній рівень знань як у громадському, так і у державному секторі, його відмінність від інших форм підприємництва, важливість та роль для розвитку соціальної громади [6]. Від себе додамо, що існують також проблеми: відсутності національних традицій надання соціальних послуг на підприємницьких засадах; перебу-

Організаційні форми в зарубіжній практиці соціального підприємництва

Країна	Сучасні форми соціальних підприємств	Характеристики і соціальні цілі
Великобританія, Бельгія, США	Компанії суспільного інтересу, соціальної мети Компанії соціального інтересу	<i>Функціонально-цільові характеристики:</i> Об'єднання громадян, підприємців, які спільно здійснюють роботу із задоволення потреб суспільства, на соціальних підприємницьких, засадах у сферах визначеного суспільного інтересу, мета в таких організацій соціальна <i>Організаційно-правові:</i> структури у формі товариства або партнерства
Італія, Польща, Чехія, Франція, Португалія, Фінляндія, Іспанія	Соціальні кооперативи Кооперативи соціальної солідарності Кооперативні товариства колективного інтересу Кооперативи соціальної солідарності Кооперативи соціальної ініціативи	<i>Функціонально-цільові характеристики:</i> структури, діяльність яких спрямована на сприяння вирішення соціально значимих для суспільства, території проблем, зокрема вирівнювання соціальної його структури у сфері зайнятості, забезпечення житлом маргіналізованих верств населення <i>Організаційно-правові:</i> структури у формі кооперативу, які створені і функціонують за кооперативними принципами

Джерело: авторська розробка

вання підприємців у стані постійної невизначеності щодо пріоритетів державної регуляторної політики; очікування традиційно можливих змін економічного курсу; низький рівень довіри в суспільстві і небажання вкладати кошти у соціальні програми.

Соціальне підприємництво активно розвивається у Великобританії, США, Італії, Словенії, Норвегії, Швеції, Фінляндії, Малайзії, Індії, Бангладеш, Республіці Корея та інших країнах. Зарубіжний досвід розвитку соціального підприємництва пов'язують переважно з благодійністю і меценатством як першоджерелами його виникнення та становлення. Незважаючи на принципові моменти, які походять від класичного підприємництва, зокрема це фактор зумовленості прибутку – факт існування, активного поширення соціального підприємництва отримує практику. Тим самим держава перекладає частину соціальних зобов'язань на суспільство, перерозподіляючи відповідальність у вирішенні соціальних проблем.

Уважається, що соціальне підприємництво у світовому масштабі оцінки є найбільш розвиненим у Великобританії та США, тому що у цих країнах сильними є традиції суспільних організацій. В Європі через кооперативну модель активно розвивається соціальне підприємництво в Італії і Франції, Португалії та Іспанії, де поширені кооперативи соціальних ініціатив.

У країнах із розвиненим соціальним підприємництвом прийняте відповідне законодавство, яке чітко встановлює кваліфікаційні ознаки характеристик статусу підприємства категорії «соціальне» за певною формою організації, розподілу відповідальності й результатів. В Україні ж розвиток соціальних підприємств відбувається в рамках загального законодавства про підприємництво, що ускладнює ідентифікацію і виявлення такого типу підприємств, тобто поняття їх можна трактувати дуже широко. Наприклад, за організаційною фор-

мою кооператив обслуговуючий можна вважати соціальним підприємством, бо в нього безприбутковий статус за принципами діяльності тощо.

В Україні функціонують міжнародні консультативні організації з просування ідей соціального підприємництва, запровадження цієї бізнес-моделі у практику соціально-економічних відносин. Їхній досвід украї важливий, у нашій державі багато соціальних проблем, які потрібно вирішувати у тому числі із залученням неурядових організацій, а закордонна практика свідчить, що «теперішнє соціальне підприємництво надає рівні права для людей, суспільства, природного середовища. Воно стало глобальною силою, оскільки соціальні підприємства та їхні мережі розвиваються, а люди об'єднуються для створення життєздатних організацій. Кожен має право рівної цінності власності, право голосу та вибору, свого внеску в соціальне та екологічне благополуччя» [12, с. 3].

Загалом, говорячи про практику функціонування форм соціального підприємництва, науковці зазначають, що у світі склалися організаційно-правові форми соціальних підприємств, зокрема асоціації, фонди, кооперативи, компанії, а практично, зокрема в Європі, найбільш поширені соціальні кооперативи [13, с. 14–15]. Кооперативна модель зазвичай найбільше використовується, бо надає можливості для максимального залучення зацікавлених у досягненні соціальної цілі суб'єктів в організаційний, управлінський процес, надає механізм демократичного загальнодоступного для членів контролю над використанням активів, прийняттям господарських рішень. В Україні законодавчо проблема соціального підприємництва відповідно до статусу суб'єктів за організаційно-правовою формою не врегульована, тому «організувати соціальне підприємство можна у будь-якій зручній із різноманітних форм (організації громадянського суспільства, суб'єкти підприємницької

діяльності тощо)» [14, с. 5], тому «наразі в Україні нараховується близько 700 організацій, які за тими чи іншими ознаками можна зарахувати до категорії «соціальне підприємство» [14, с. 5]. Проте в Господарському кодексі України, у статті 65, зазначено, що підприємства можуть створюватися як для здійснення підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності [3]; саме некомерційна діяльність і регламентує ознаки й можливості діяти у сфері соціального підприємництва, а організаційно-правова форма вибирається засновниками з-поміж традиційних неприбуткових організацій, дозволених законом до створення. Проте в кожній країні законодавчо визначено організаційно-правові форми соціального підприємництва, у рамках яких зацікавлені суб'єкти можуть створити соціальне підприємство.

Висновки з проведеного дослідження.

Більш-менш усталені моделі соціального підприємництва характерні для економік розвинених держав, із давніми традиціями конкуренції і сприятливим бізнес-кліматом, а також високим ступенем взаємної довіри (якісним соціальним капіталом). Класифікацію і структуру організаційно-правових форм суб'єктів соціального підприємництва слід пов'язувати з його особливим статусом – неприбутковістю. Тобто бізнес-моделі соціальних підприємств створюються не для отримання прибутку, а для вирішення суспільних проблем. Відповідно, найбільш прийнятною формою соціального підприємства є партнерство, наприклад кооператив, але у класифікації соціальних підприємств за статусом потрібно чітко відрізнити соціальну відповідальність бізнесу і соціальне підприємство як цілеспрямовану діяльність. Ця діяльність передбачає організаційні можливості вирішення соціальних завдань підприємницькими методами на конкурентних засадах. До структур соціального підприємництва можна віднести будь-які організації, які відповідають критеріям і за постановкою цілей формують соціальне життя громадян, реалізуючи суспільно значимі соціальні ініціативи, є активними провідниками заходів громадської активності в різних галузях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бородаєвський С.В. Історія кооперації. Київ : Центр учбової літератури. 2019. 446 с.
2. Горішна Н. Правове регулювання діяльності соціальних підприємств: європейський досвід. *Social Work and Education*. Вип. 3. № 2. С. 81–91.
3. Господарський кодекс України. URL: [http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page3_стаття 65](http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page3_стаття%2065) (дата звернення: 15.08.2019).
4. Давидовська Г.І. Проблеми соціального підприємництва в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 7. Ч. 1. С. 106–109.

5. Добрава Н.В. Соціальне підприємництво. *Економічні інновації*. 2015. Вип. 59. С. 112–117. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecinn_2015_59_15 (дата звернення: 26.08.2019).

6. Ільченко Н.В. Соціальне підприємництво як інструмент економічного та соціального розвитку територіальної громади. *Економіка та держава*. 2010. № 12. С. 127–129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2010_12_41 (дата звернення: 19.08.2019).

7. Оуен Р. Избранные сочинения / пер. С.А. Фейгиной. Москва ; Ленинград : Академия наук СССР. 1950. Т. 1. 419 с.

8. Економічний енциклопедичний словник : у 2-х т. Т. 1 / за ред. С.В. Мочерного. Львів : Світ, 2005. 616 с.

9. Економічний енциклопедичний словник : у 2-х т. Т. 2 / за ред. С.В. Мочерного. Львів : Світ, 2006. 568 с.

10. Соціологічна енциклопедія / уклад. В.Г. Городяненко. Київ : Академвидав, 2008. 456 с.

11. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін : посібник / А.А. Свинчук та ін. Київ : ВІ ЕН ЕЙ, 2017. 188 с.

12. Сперклі Ф. Посібник з планування соціального підприємництва. Британська Рада, 2011. URL: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/britishcouncil.org.ua/files/posibnik_z_planuvannya_socialnogo_pidpriemstva.pdf (дата звернення: 22.08.2019).

13. Смаль В., Кокоть В. Що слід знати про соціальне підприємництво : посібник. *Проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст»*. 2017. 58 с. URL: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Social_Entrepreneurship_Guide-WEB-1.pdf (дата звернення: 23.08.2019).

14. Долуда Л., Назарук В., Кірсанова Ю. Соціальне підприємництво. Бізнес-модель. Реєстрація. Оподаткування. Київ : Україна, 2017. 92 с.

15. Туган-Барановський М.І. Політична економія: курс популярний. Київ : Наукова думка, 1994. 264 с.

REFERENCES:

1. Borodaievskiy S.V. (2019). Istorii kooperatsii [History of cooperation]. Kyiv : Tsentru uchbovoi literatury.
2. Horishna N. (2016). Pravove reguluvannya diynosti socialnuh pidpruemstv [The legal regulation of social entrepreneurs: european experience], *Social Work and Education*, vol. 3, no. 2, pp. 81–91.
3. Hospodarskyi kodeks Ukrainy [Economic Code of Ukraine]. [Elektronnyi resurs]. Available at: [http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page3_stantia 65](http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page3_stantia%2065) (accessed 15 August 2019).
4. Davydovska H.I. (2016). Problemy sotsialnoho pidpriemnytstva v Ukraini. [Problems of social entrepreneurship in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. vol. 7, no. 1, pp. 106–109. (in Ukrainian).
5. Dobrava N.V. (2015). Sotsialne pidpriemnytstvo. Ekonomichni innovatsii [Social entrepreneurship], vol. 59, pp. 112–117. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecinn_2015_59_15 (accessed 26 August 2019).
6. Ilchenko N.V. (2010). Sotsialne pidpriemnytstvo yak instrument ekonomichnoho ta sotsialnoho rozvytku terytorialnoi hromady [Social entrepreneurship as a tool for economic and social development of the territorial community]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 12, pp. 127–129. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2010_12_4141 (accessed 19 August 2019).

7. Ouen R. (1950). Yzbrannye sochyneniya. Tom 1. Per. S.A. Feihynoi. Moskva; Lenynhrad : Yzdatelstvo Akademyy Nauk SSR.
8. Mocherniy S.V., Larina Ya.S., Ustenko O.A., Yuriy S.I. (2005). Ekonomichniy entsiklopedichniy slovník: U 2 t. T. 1 [Economic encyclopedic dictionary. Vol. 1]. Lviv : Svit.
9. Mocherniy S.V., Larina Ya.S., Ustenko O.A., Yuriy S.I. (2006). Ekonomichniy entsiklopedichniy slovník: U 2 t. T. 2 [Economic encyclopedic dictionary. Vol. 2]. Lviv : Svit.
10. Sociological encyclopedia (2008) / Compiled V.H. Horodyanenko. Kyiv : Akademvydav (Series "Encyclopedia erudite").
11. Svyinchuk A.A., Kornetskyi A.O., Honcharova M.A., Nazaruk V.Ya., Husak N.Ye. & Tumanova A.A. (2017). Sotsialne pidpriemnytstvo: vid idei do suspilnykh zmin. [Social entrepreneurship: from idea to social change]. Kyiv : TOV «PIDPRYIEMSTVO «VI EN EI».
12. Sperkli F. (2011). Posibnyk z Planuvannia Sotsialnoho Pidpriemnytstva [Social Entrepreneurship Planning Guide]. Brytanska Rada. Available at: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/britishcouncil.ua/files/posibnik_z_planuvannya_socialnogo_pidpriemstva.pdf (accessed 22 August 2019).
13. Smal V., Kokot V. (2017). Shcho slid znaty pro sotsialne pidpriemnytstvo. Posibnyk. Federatsiia kanadskykh munitsypalitetiv. [What you need to know about social entrepreneurship. Manual. Federation of Canadian Municipalities] / Proekt mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy «Partnerstvo dlia rozvytku mist». Available at: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Social_Entrepreneurship_-_Guide-WEB-1.pdf (accessed 19 August 2019). (in Ukrainian)
14. Sotsialne pidpriemnytstvo. Biznes-model. Reiestratsiia. Opodatkuvannia. [Social entrepreneurship. Business model. Registration. Taxation]. / Doluda L., Nazaruk V., Kirsanova Yu. (2017). Kyiv : TOV «Ahentstvo «Ukraina».
15. Tuhán-Baranovskiy M.I. (1994). Politychna ekonomiiia : kurs populiarnyi [Political economy: the course is popular]. Kyiv : Naukova dumka.